

ANKARA

CM 6

CENAPî AHMED PAŞA KÜLLİYESİ (öl. 969)

AKP-SC-A-2

TB (1-51)

TE (1-53)

TM (1-53)

1

caminin bitişi 973 (1565)

Kubbe çapı 13.90 m. tromp

Düvar kal. 1.75/2.00 kesme taş

SC4 17.60 x 5.80 üç 955.

H.T. Dağlıoğlu, Val. Der. II ss. 213-219

A.S. Ülgen, Val. Der. II, ss. 221-222

11

AKF - SC - A - 2 - 4

Aptullah

Cenabi Ahmed Pasa Mosque, Ankara.

Exterior.

AKF-SC-A-2-9

Resim 4

1976

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي
بَدَأَ الْخَلْقَ

وَأَعَادَهُ لِمَنْ يَشَاءُ
وَيَعْلَمُ الْغُيُوبَ

1

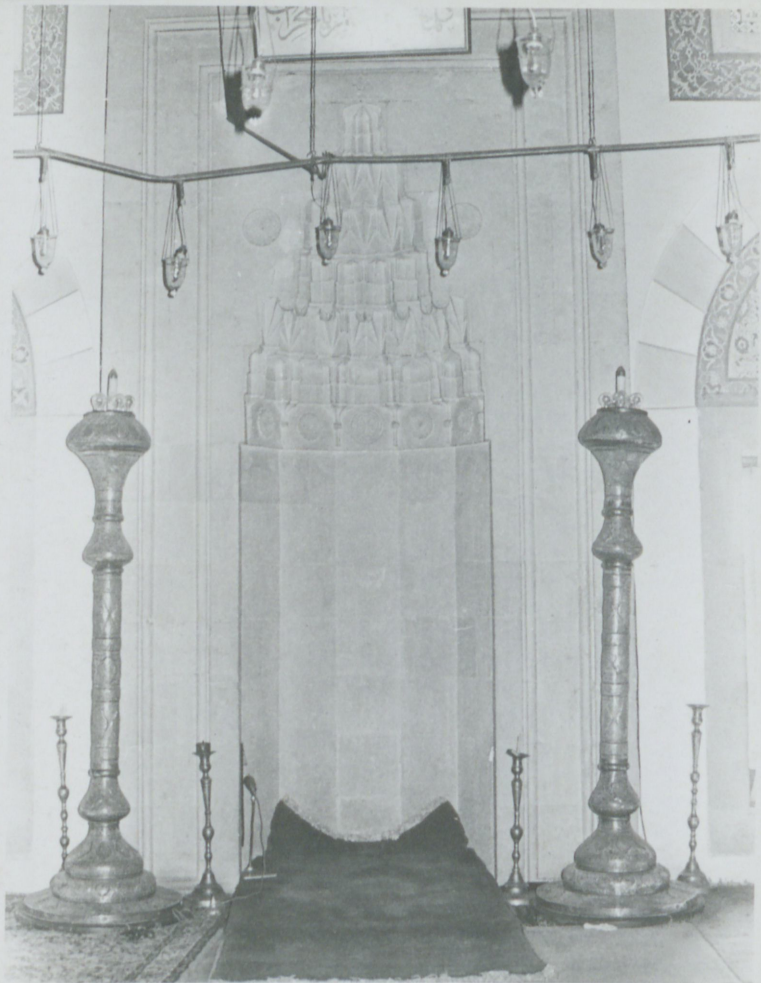
AKP-SC-A-2-5

Resim 6

1976

CENABI AHMED PASA.

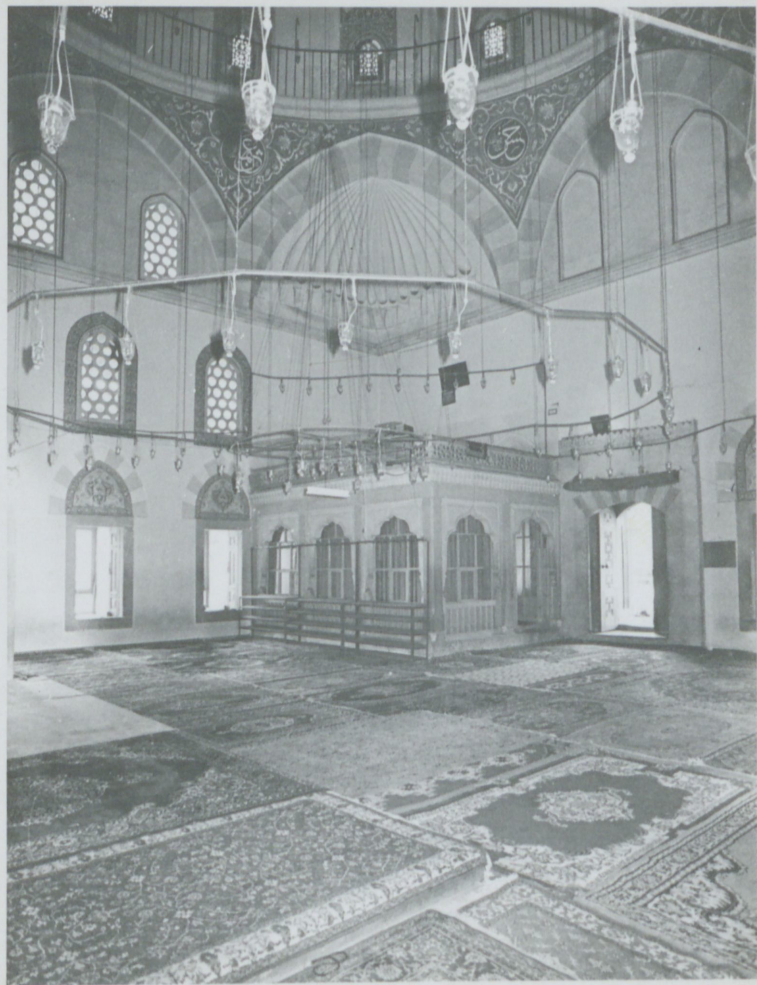
3.

AKF-SC-A-2-10

Resim 9

1976

AKF-SC-A-2-8

Resim 8

1976

AKF-SC-A-2-7

Resim 7

1976

AKR-SC-A-2-6

Resim 5

1976.

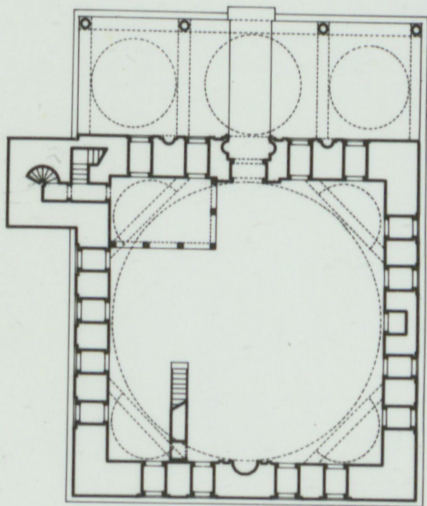
AKR-SC-A-2-2

Resim 2

1976

AKF - SC - A - 2 - 3

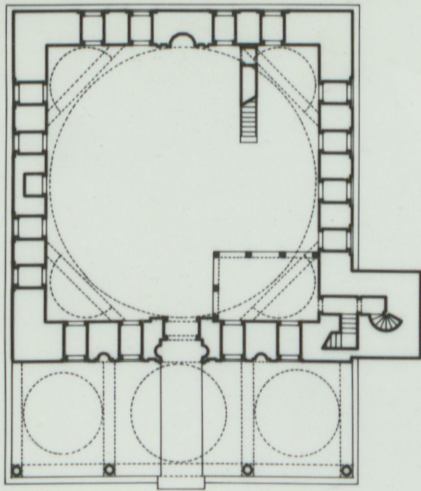
10

Aptullah Kuran

Cenabi Ahmed Paşa Mosque,
Ankara.

Plan.

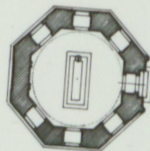
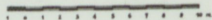
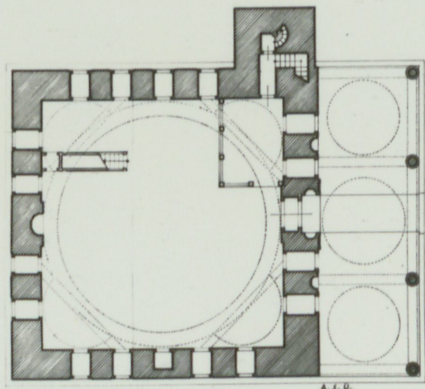
AKP-SC-A-2-17

0 1 2 3 4 5 10 20 m. A.K.

ALP-SC-A-2-18

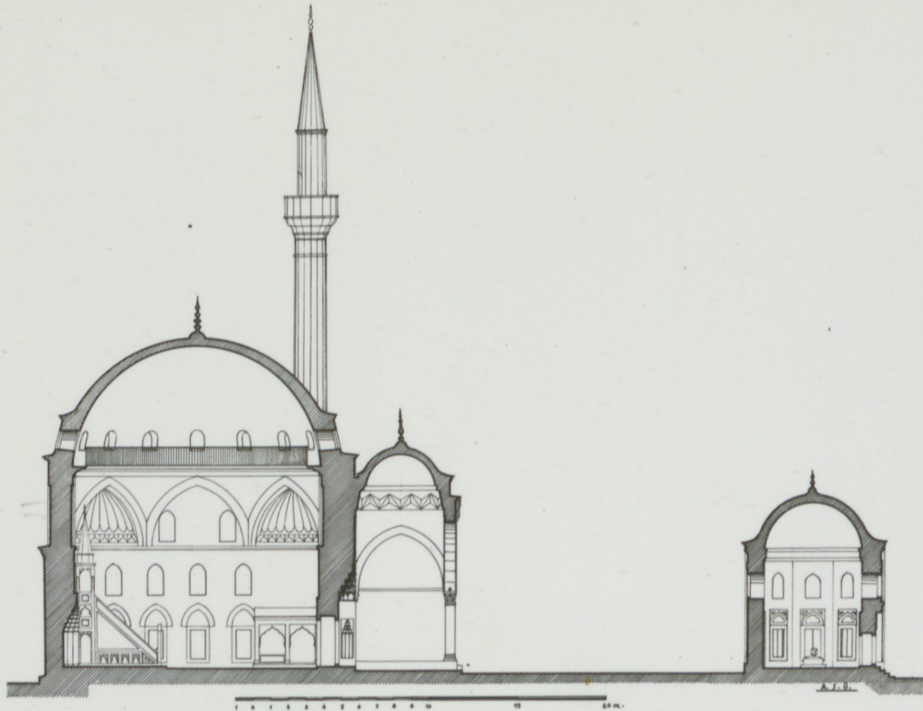

Y. MİMAR ÂLİ SAİM ÜLGEN

CENAPAI AHMET PASA

116

AKF-SC-2-16

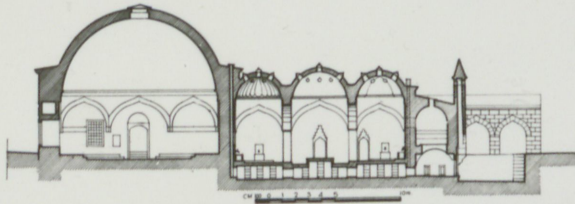
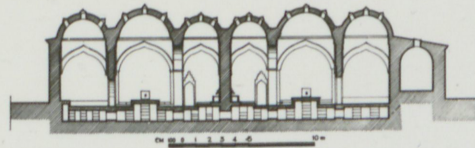
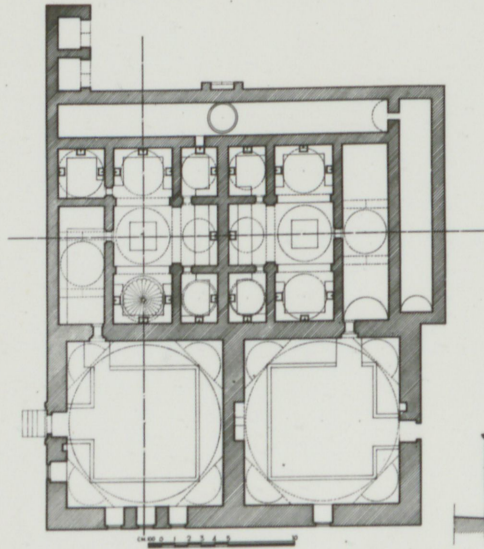

CENAPî AHMET PAŞA

117.

AKF-SC-A-2-15

ANKARA CENABİ AHMET PAŞA HAMAMI

Y. MİMAR ALI SAM ÜLGEN

AKF-SC-A-2-19

BOĞAZIÇI ÜNİVERSİTESİ

REKTÖRLÜK

Ankara

Cenabi Ahmed Paşa camii onarımı

1959-1970 yılları arası

Vakıflar 119.370.18 TL.

Gönül Öney, Ankara'da Tarih Devri
Yapıları (Ankara, 1971) ss. 55-57.

AKF-SC-A-2-20

Vneud-i pâki mükr-i feyzdir Abdulhamid Hânen
Ki asrında teceddüd buldu her esyâ o hâkânen

Umûr-i hayr ile ihyâ kelip ser-tâ-be-pâ mülkün
Medâr-i iftikâr oldu cümle pâdisâhânın

Ezân cümle bu câmi ki harâbe-zâra dönmüştü
Tahattur elemiştü ^{bunca} ~~niç~~ kimse bile umrânın

Vezîr-i bi-naziri Âbidin Paşa edip himmet
Duâsın aldı hakkâ bir nice erbâb-i imânın

Kemâl-i sevki ile Ağâh yazdım iste târihin
Bu tâmîri bin üç yüz beş yılunda oldu desrinde

AKF-SC-A-2-13

آصف سلطان سلیمان جم جناب احمد پاشا

ایلدی تعمیر و یادی در جهان غیر المقام

1

اوله یارب بو بنا ثابت بو قطب اندر ثبات

بار ظل عالیش بر اهل عالم مستدام

بو همایون بهامت اتمامه مخفی دیدی

استه تاریخ جای بنا سجده گاه خاص و عام

2

سنه 973

Asaf-i Sultan Süleyman Cem- cenâb Ahmed Pasa
Eyledi ta'mir u gâpti der cihân hayru'l- makam
Ola za Rab bu binâ sâbit cu kutb ender sebât
Bâd-ı zill-ı âliyes ber ehl-i âlem müstedâm
Bu humâyûn câmi'ün itmamına Mahfi dedi
İste tarih-i cây-ı bina secde-gâh-ı hâs u âm

Seni 973

1 ve 2 nisa okunmuş süp heli'dir

AKF-SC-A-2-11

و بود یاکي مرفیضدر عبدالمجید خانک

که عصرزده تجدّد بولدی هوراجیا او خاقانک

امور خیر ایله ایما قیلوب جرتا بیا ملکن ملکن

مدار افتخاری اولدی جمله یار شاهانک

از آه جمله بوجا سو که فرابه زاره دو نمندی

1

تخطراتمه مندی بونجه کیم بیله عمرانک

وزیری نظیری عابدین یا سایدوب همت

دعاسن آلدی مقابله برینجه ارباب ایمانک

کمال شوره ایله آگاه یازدم ایتمه تاریخین

بر تسمیری بیک او هموز بیش بیلنده اولدی دورزده

سنه ۱۳۰۵

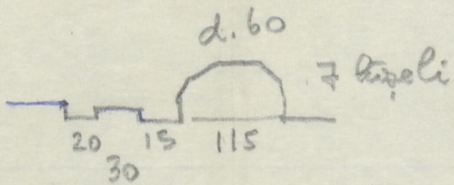
ALCF - SC - A - 2 - 12

- صحاح اهلنه جنت میر الہدی اللہ
- سنہ بیك ایلکوز اوہ یدی تاریخیئندہ معبددہ
- صباح ہدیئندہ پور مشور رسول اللہ 1
- بو جامع ... زادیدر رضا اللہ 2
- عبداللطیل زاہ مرحوم سید الطابع ہدایت 3
- کتابہ اولہ قبری روحنی ساد ایلہ اللہ
- ۱۳۰۵ سنہ
- ۱۲۱۷ سنہ

- Şehâret ehline cennet müyesser eyledi Allah
- Senê bu iki yüz on yedi târikinde ma'bedten
- Mesâbih-i hadisinde buyurmustur Resulullah 1
- Bu câmi ... mezâdedür ruza Allah 2
- Abdulkalil zah merhûm Seyyid el-Hâc Hidâyet 3
- Gülîstan ola kabri ruhunu şâd eyleye Allah
- Senê 1217
- Senê 1305

- (1) Mesâbih kelimesi عہر سکتیندہ یزولمز doğrusu عہر
olacak. Biry metne doğrusunu yazdik
- (2) Buradaکی سۆz bu hadis olmalıdır.
- (2) 'i' kelimesi her halde 'i' = zâde olmalıdır. Eger
öyle olursa mana düzeldi.

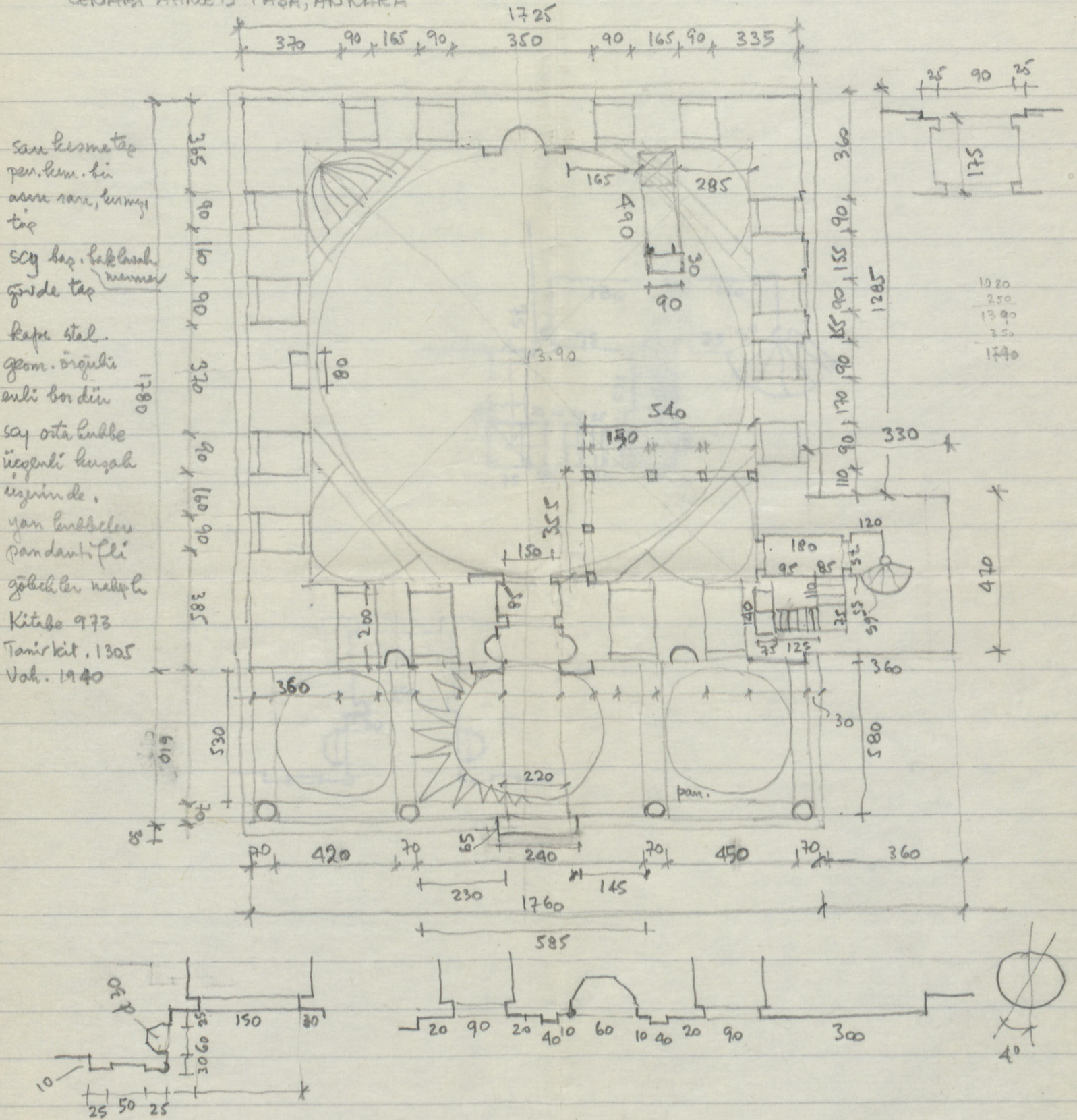
AKF-SC-A-2-13

mihal, minber tap

12.11.1976

CENABI AHMED PASA, ANKARA

san kismet tap
 per. kem. bi
 asra rana, kemiyi
 tap
 scy bas. baklrah
 gunde tap
 kafes stal.
 gom. orjuki
 enli bordiu
 scy orta kubbe
 ugenli kuzah
 usjirinde.
 yan kubbelere
 pandantifli
 gobekler nakihle
 Kitabo 973
 Tanir kit. 1305
 Vol. 1940

5/11/76

Türkiyede Vakıf Abideler ve Eski Eserler

(Ankara, 1972) KİTABESİ

- 1 — Tacedarı tacidarın hazreti sultan Mecit
- 2 — Yaptı bu dergâhı Tacüddin Tahsine Seza
- 3 — Söyle cahit kulu lutfen tamam tarihin
- 4 — Bin üç yüz onda hüda oldu, bu cami bina.

AKF-SC-A-2-22/

23/24/25/26/

27/28

Hulûsi 1319 H. (1901)

GEÇİK MESCİDİ :

Nazım Bey Mahallesi Ulucanlar Caddesinde bulunan 81 kapı numaralı eserin kitabesinde 847 H. (1443) yılında yapıldığı kaydedilmektedir. İse de kim tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir.

Ulucanlar Caddesinin seviyesi alçaltılmış olduğundan mescit caddede yanında teşkil olunan bir platform üzerinde kalmaktadır. 9,70X6,60 m. ebadında, dıştan taş temeller üzerinde ahşap hatıllı ve kerpiş duvarlı çok basit ve ufak bir yapıdır. Dış görünüş itibariyle hiç bir sanat değeri bulunmayan mescidin kible duvarındaki alçı mihrabı tetkike değerlidir. İki sıralı dikdörtgen pencerelerle aydınlanan mekânı örten ahşap tavan da pek fazla değer taşımaz.

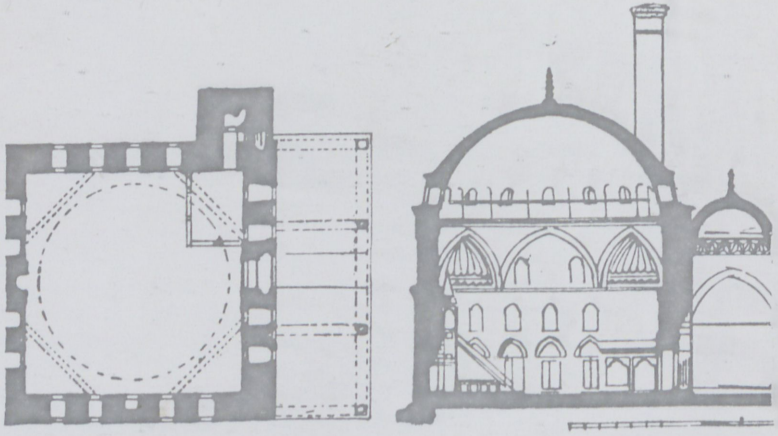
Tavan hizasına kadar yükselen ve bir sıra pâlmet ile nihayetlenen alçı mihrabı beden duvarlarından hafif çıkıntı teşkil etmekte olup, niş yarım silindirik ve üzeri mukarnaslıdır. Niş üzerindeki kısımlar ise kabartma olarak geometrik motiflerle süslenmiş ve bütün etrafı kelime tevhit yazılı bir kitabe bordürü ile çevrilmiştir.

Kuzey kısmında sonradan ilâve edilmiş kadınlar mahfilinin ortası ileri doğru bir çıkma meydana getirir.

CENABİ AHMET (HAYALİ AHMET) PAŞA CAMİİ VE KÜLLİYESİ :

Ulucanlar Caddesi üzerinde yeni adıyla, Mimar Sinan Meydanında yer alan eser Klâsik Osmanlı Mimarisinin Ankara'da yegane temsilcisidir. Teskeret-ül-Ebniyede, Sinan tarafından yaptırılan eserler arasında ismi geçen camii, Ankara Beylerbeyi Cenabi Ahmet Paşa tarafından 937 H. (1565) yılında yaptırmıştır.

Eserin üzerinde bulunan bir kitabede 1217 H. (1802 ve 1887) yıllarında Ankara Valisi Abidin Paşa ve Abdülcélil Zade Hidayet Efendi tarafından onarılmış olduğu yazılıdır. Klâsik Osmanlı mimarisinin tek kubbeli camilerinden olan Cenabi Ahmet Paşa Camii'nin tamamı, kesme taştan yapılmıştır. Plân şemasında ve mekân Kanstriksiyonunda

Cenabi Ahmet Paşa Camii plân ve kesiti.

Sinan'ın, Cami mimarisine ve bihassa tek kubbeli camilere getirdiği bir takım yenilikleri gösterir.

Meyilli bir arazi üzerinde yapılmış olan eserin kible cephesi Kuzey cephe irtifasına göre daha fazladır. Kuzey cephedeki 4 mermer sütunlu ve 3 kubbeli son cemaat yeri zeminden yüksekte olup, 3 büyük sivri kemerlidir. Mermer sütunlar üzerindeki sütun başlıkları klâsik Osmanlı sütun başlıkları halinde olup büyük sivri kemerler renkli taştan yapılarak cami'in cephe görünüşü zenginleştirilmiştir. Son cemaat yerinin orta kubbesi yanlardakilerden biraz daha geniş ve yüksektir. Sütunlar üzerindeki başlıklar, gergi demirleri ile birbirlerine bağlanmışlardır. Orta kubbe esas genişliğinden biraz daha az olduğundan kubbe eteğinde kalan boşluklar baklavalarla süslenmiştir. Yanlardaki küçük kubbelerin intikalleri ise pandantiflidir.

Son cemaat yerinin orta bölümüne açılan cümle kapısı birbirine geçmiş geometrik şekillerle süslü taş bordürle çevrilmekte ve bir sıra palmetle nihayetlenmektedir. Portal nişinin iki yanını 5 kenarlı ve üzerleri mukarnaslı iki yan niş süsler. Yay kemerli kapı üzerinde cami'in 973 H. tarihli kitabesi yer alır. Portal nişinin üzeri zengin stalâktitli olup, üstte sarkıt şeklinde 2 püskülle süslenmiştir. Kapının iki yanında son cemaat yerine açılan silmeli iki dikdörtgen pencere yer almaktadır, bu pencerelerin üzerleri sivri kemer alınlıklı olup, pencereler arasına son cemaat yerinin mihrabiyeleri yerleştirilmiştir.

İki kademe halinde yükselen kesme taştan yapılmış beden duvar-

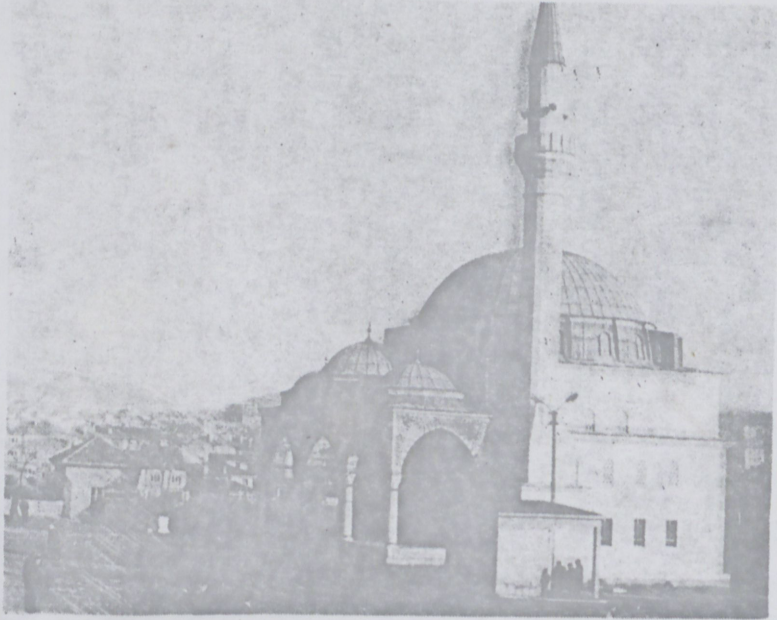
ları üzerinde pencereler sivri kemer alınıklıdır. Kuzeybatı köşedeki minare üst üste iki kademeli kaidesi ve kaideleri takiben renkli taştan üçgen satırlara ayrılmış pabuç üzerinde yükselen minare gövdesi 16 kenarlı olarak yapılmıştır.

Beden duvarlarının her iki kademesi de düz klâsik silmelerle nihayetlenmektedir. Duvarlar üzerinde biraz daha içerden devam eden kubbe kasağı yukarı doğru hafif oval ve silindire yakındır. Kasnak üzerindeki yarım kürevi kubbe ile birlikte kasnak tamamen kurşunla kaplanmıştır.

Beden duvarları üzerinde pencereler, Doğu ve Batı cephelerde birinci sırada 5, Kuzey ve Güneyde 2 şerden 4 adettir. İkinci ve 3 cü sırada ise sivri kemerli ve içeri alçı şebekeli pencereler yer almaktadır.

Kare plânın üzerinde yükselen kalın taş duvarlardan içte, köşelerdeki büyük tromplarla kasağa geçilmekte olup, trompların içleri tepe noktasında birleşen yivlerle donatılmıştır. Beden duvarları, trompları altında pahlı bir silme bütün kenarları dolaşır.

Kasnak altında 8 küçük pandantif meydana gelmekte ve bu pandantiflerin üzerini çenber şeklinde ikinci bir silme çevirmektedir. Kub-

Cenabl Ahmet Paşa Camii genel görünüş.

Cenabi Ahmet Paşa Camii kuzey cephesi.

be eteğinde küçük bir galeri yer almakta, kubbenin uzantısı şeklinde görülen kubbe kasmağında içleri alçı şebekeli ve renkli camlı 16 penceresi bulunmaktadır.

Kible duvarı ortasında beden duvarlarından hafif çıkıntı teşkil eden mihrabı çok sade ve beyaz mermerden yapılmıştır. 5 kenarlı mihrap nişinin üzeri kademeli olarak daralmakta ve stalâktilerle, niş köşe dolguları iki küçük rozetle süslenmektedir. Mihrap nişinin etrafı iki sıra sade bordürle çevrilmekte ve mihrabın üst kenarında bir sıra palmet yer almaktadır.

Mihrabın sağında gene beyaz mermerden yapılmış minber bulunmaktadır ki mücessemliği yanında Sinan'ın bir çok eserinde görülen sadeliği ilk anda dikkati çekmektedir. Mutena bir sanat anlayışı içinde kenar profillerinden başka hiç bir dekoratif unsur göstermiyen minberin merdiven altı üçgen panosunun alt kısmı, küçük dikdört-

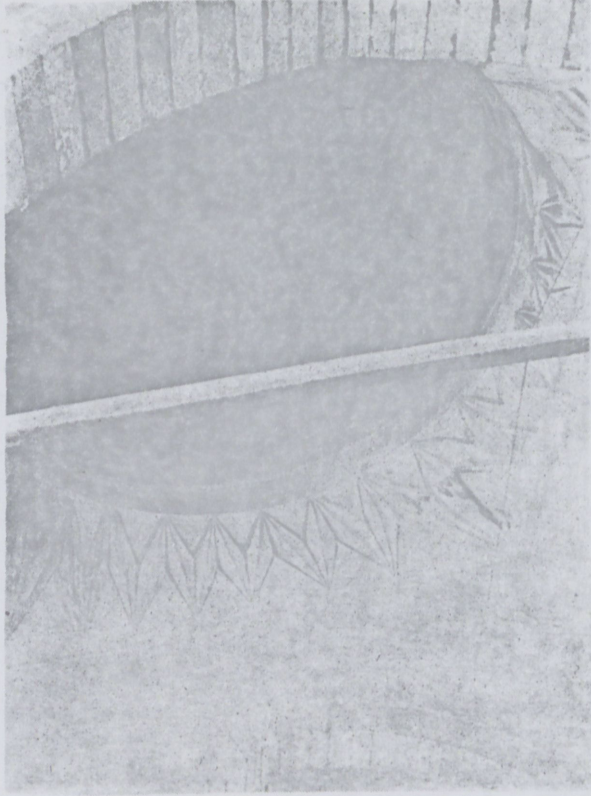
genler içine alınmış, 4 tane kırık sivri kemerli açıklıklarla ayrı bir güzellik kazanmış ve yeknasak görünüş yok edilmiştir. Hutbe yeri altında iki açıklık bırakılmış olup bunlardan alttaki sivri kemerli ve geçit teşkil etmekte üstteki ise kırık sivri kemerli ve tezyini mahiyettedir.

Cami'in Kuzeybatı köşesinde mermer sütunlu ve iki kat halinde teşkil olunmuş müezzin mahfilinin ikinci katının kenar korkulukları ajurlu ve geometrik geçmeli olarak yapılmıştır. Kuzey duvarında cümle kapısının iç kısmı beden duvarlarından çıkıntı teşkil etmekte olup kapının yay kemeri kırmızı beyaz taştan yapılmış ve üstte bir sıra palmet ile süslenmiştir.

Caminin içi, alt sıra pencerelerin alınlıkları, ikinci sıra pencerelerin etrafı pandantifler ve kubbenin orta kısmı kalem işleri ile süslenmiştir. Kubbe ortasında, orta göbekten çıkan ışınal kollu motifler kubbe eteğini çeviren bordüre kadar kubbeyi adeta dilimlere ayırmaktadır. Kubbe eteğinde ve kasnaktaki pencerelerin etrafında da bulunan ka-

Cenabi Ahmet Paşa Camii cümle kapısı.

Cenabl Ahmet Paşa Camii son cemaat yeri kubbe içi.

lem işlerinde, mercan kırmızısı, lacivert, turuncu, sarı ve pek az yeşil renkler kullanılmıştır.

Bu kalem işlerinden sadece kubbe ortasındakiler orijinal olup, diğerleri sonraki tamirler esnasında yapılmıştır. Orta göbek üzerinde içiçe 5 bordür yer almakta olup en ortada kırmızı bir zemin üzerine işlenmiş Arabeskler bulunur. Bunu takiben, yan yana sıralanmış hatayilerden ikinci bir bordür ve en dışta örgülü dar bordür orta göbeği meydana getirmektedir. Orta göbeğin etrafında uçları palmetli ışınlar birer pencere atlayarak pencere üzerlerine kadar uzanır. Örgülü küçük madalyonlar ve aralarındaki kartuşların teşkil ettiği ışınlar arası ikişer rozetle süslenmiştir.

Cami'in kible yönündeki ikinci sıra pencereleri renkli camlı alçı şebekelerle kapatılmış olup, mihrabın tam üzerinde yuvarlak bir alçı pencere bulunmaktadır.

KİTABESİ

Asafı Sultan Süleyman Cem Cenap Ahmet Paşa
Eyledi tamir -ü- yaptı der cihan hayr-ül-makam,
Ola Yarab bu bina sabit cu kutp ender sebat

Badi-zıl-lı âlişen ber ehli alem müstedam

Bu humayun camiin itmamına Mahfi dedi
Etse tarih cabinay-ı secdegâhı has-u-am

Sene 973 H. (1565)

İÇ KAPI ÜZERİNDEKİ (1217 H.) TARİHLİ TAMİR KİTABESİ :

Bihamdillâh erüb lûtf-ı hidayet ehli hayrota

Muhabbet ile mevlaya halâlınden edüp i'ta

Zağıfranborlu şerife elhac Alime kadın

Abdülâzizzade ehli esseyyid el-hac Ahmet Ağa

Murad etti Cenap Ahmet Paşa merhum binasını

Muammer Eylemek mahza niyazı cenet-ül me'va

Hicreti Fahri Alemden bin iki yüz on yedide

Edüb bu camii ta'mir ve tezyin eyleyüb ihya

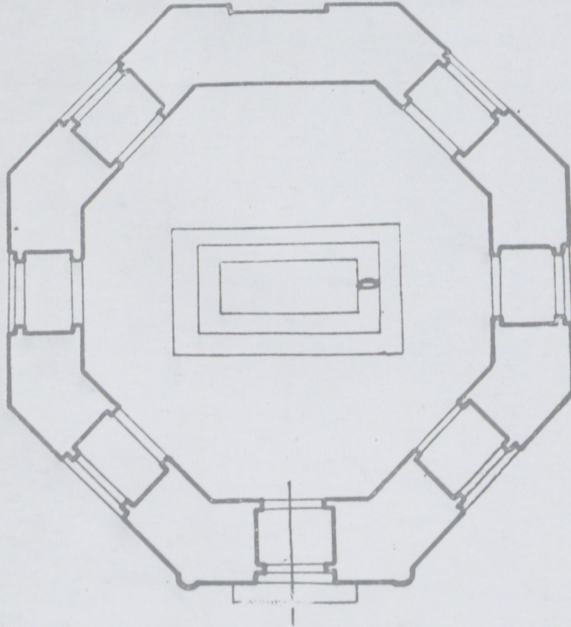
Ebâ an ceddine rahmet içüb havzı Muhammedden

Müberra ola nirandan azâb görmiyeler asla.

1217 H. (1862)

CENABI AHMET PAŞA TÜRBESİ :

973 H. (1565) tarihinde Sinan'ın bir talebesi tarafından Cenabi Ahmet Paşanın yaptırmış olduğu türbe, Cenabi Ahmet Paşa Camii'nin

Cenabi Ahmet Paşa Türbe plânı.

AICF- SC- A- 2 - 29/30/
31/32/33/34/35/
36/37

Ankara'da Cenabî Ahmed[paşa camii ve Cenabî Ahmed paşa

HİKMET TURHAN DAĞLIOĞLU

Ankara'da Öncebeci'de Nazımbey mahallesinde Kardeşler sokağında *Istanbul* camilerine benzeyen kurşun kubbeli ve Mimar Sinan yapısı bir cami vardır [*]. Camiin üzerindeki kitabelere nazaran bu mâbed Kanunî Sultan Süleyman devri ricalinden olup Ankara'da yirmi yıl kadar Beylerbeyliği hizmetinde bulunmuş olan Cenabî Ahmed Paşa tarafından inşa ettirilmiştir.

Bu cami Ankara'da halk arasında Hayalî Ahmed Paşa, adıyla şöhret bulmuştur. Bu güzel eser 973 H. 1565 - 1566 M. tarihinde yani Cenabî Ahmed Paşanın ölümünden dört sene sonra ikmal edilebilmiştir. Mimarî üslûb itibariyle bu caminin tamamıyla Sinan atölyesi mahsulü olduğuna şüphe yoktur [1].

Sai'nin *Teskire-tül-bünyan* adlı eserinde Mimar Sinan'ın yaptığı eserler zikredilirken Cenabî Ahmed Paşa'nın yaptırmış olduğu bu camiden de bahsedilmektedir [2].

Caminin karşısında iki türbe ile vaktiyle Mevlevihane olarak kullanılan ve bugün askerî idare altında bulunan bir bina mevcuttur.

Mevlevihane, tarikatların ilgasına kadar Ankara mevlevilerinin canlı bir faaliyet merkezi idi [3].

Camideki kitabelere nazaran Sinan yapısı bu kıymetli eser, 1217/1802 ve 1305/1887 senelerinde olmak üzere iki defa tamir

[*] *Cenabî Ahmed paşa camii*, hemen hemen *Silivrideki Piri Mehmed paşa camii*ni andırır. Bu cami de Sinan'ın eserlerindedir.

[1] Mimar Sedâd Çetintaş'ın tetkiklerine göre.

[2] *Teskire-tül-Bünyan*, Sai İkdâm kütüphanesi neşriyatından, No. 13, sene. 1315, İstanbul.

[3] Evkaf Umum Müdürlüğü bir kaç sene uğraşmak suretiyle bu camii adeta yeni baştan yaparcasına tamir ettirmiştir. Tamir ameliyesi 1940 senesinde hâlâ devam etmekte idi.

Ankara Arkeoloji müzesi müdürlüğünde bulunurken caminin gerek tamiri ve gerek elheti askerîye tarafından tahliyesi için hayli çalışmışım.

görmüştür. 1217/1802 senesi tamirini Zafranbolu'lu Hacı Alime kadın yaptırmıştır. Bu kadının Abdülâzizade Hacı Ahmed ağasının zevcesi olduğunu camideki kitabenin mündericatından anlamaktayız. Son tamirinde de *Ankara valisi Abidin Paşa*'nın ve Abdülcemizade Hacı Hidayet'tin başlıca hizmetleri dokunmuştur.

Caminin minberi sade olup mermerden yapılmıştır, üzerinde şu beyit vardır.

چراغ مسجد محراب منبر
ابوبکر عمر عثمان حیدر
1305

Camiin içindeki tezyinat bir çok tamirler yüzünden orijinalitesini kaybetmiştir. Kubbe tarafında bulunan pencerelerin camları renklidir.

Camide bulunan kitabeler ve diğer yazılar:

Caminin dış kapısı üzerindeki mermer kitabe iki sütun üzerinde ve üç beyitten ibaret olup süslü bir yazıyla yazılmıştır. Beyitler birbirlerniden amudî ve kalınca hatlarla ayrılmıştır. Kitabe şöyledir:

*Asaf-ı sultan Süleyman cem Cenab Ahmed
Paşa
Eyledi tamir-ü-yaptı der cihan hayr-ül-makam
Ola yarab bu bina sabit çu kutb ender sebat
Badi zil-lı âlişen ber chl-i âlem müstedam
Bu humayun camiin itmamına Mahfi dedi
Etse tarih ca binay-ı secdegâh-ı has-u-âm.
Sene 973*

آصف سلطان سلیمان جم جناب احمد یاشا
ایلدی تعمیر و یابدی درجهان خیرالمقام
اوله یارب بو بنا ثابت چو قطب اندر ثبات
باد ظل عالیشان بر اهل عالم مستدام
بو همایون جاممک اتمامه مخفی دیدی
آسه تاریخ جانبای سجده کاه خاص و عام
سنه ۹۷۳

Bu kitabeye nazaran camiin yapılmasına o devirde merkezi Ankara'da bulunan Anadolu Beylerbeyisi Cenabî Ahmed Paşa tarafından başlanmış ve cami, paşanın vefatından dört sene sonra yani 973. H/1565. M. tarihinde ikmal edilmiştir. Bu caminin ikmalinde Mimar Sinan'ın oğlu Ankara Mirlivası Mehmed Bey'in himmeti dokunmuştur [4].

Çünkü Sinan'ın Mehmed Bey isminde bir oğlu olduğunu Edirne'de İstanbul yolu üzerindeki bir mezar kitabesinden anlamaktayız. Lâhid şeklindeki bu mezar Mehmed Beyin kızı Fatma hanıma aid olup 981. H. tarihli-dir. Bu kitabede Mehmed Beyin Ankara Mirlivası olduğu yazılıdır.

Camide bulunan diğer kitabeler şunlardır:

İçerdeki kapının üzerindeki kitabe:
1217

*Bihamdillâh erüb lûtf-ı hidayet ehli hayrata
Muhabbet ile mevlâya halâlinden edüb irta
Zağıfranborlu Şerife elhacce Alime kadın
Abdülâzizade ehli esseyyid elhac Ahmed ağa
Murad etti Cenab Ahmed Paşa merhum binasını
Muammer eylemek mahza niyazi cennet-ül-
me'va*

*Hicreti Fahri Alemden bin iki yüz on yedide
Edüb bu camii ta'mir ve tezyin eyleyüb ihya
Ebâ an ceddine rahmet içüb havzı Muham-
medden
Müberra ola nirandan azâb görmiyeler asla.*

*بحمدالله اربوب لطف هدايت اهل خيراتہ
محبت ايله مولايه حلالندن ايدوب اعطا
زاغفرانبورلی شريفه الحاجی عليه قادين
عبدالعزيز زاده اهل سيدالحاجی احمد اغا
مراد ايتدی جناب احمد پاشا مرحوم بناسنی*

[4] H. T. Dağlıoğlu, *Edirne Mezarları*, S. 17, İstanbul, 1936. Sinan'ın oğlu Mirliya Mehmed Bey'in hangi tarihlerde Ankara'da bulunduğunu kat'i olarak bilmemekle beraber Cenabî paşanın vefatından sonra Ankara'ya gelmiş olmasını kuvvetle tahmin edebiliriz. Çünkü enabî Ahmed paşanın vefatından sonra oraya gitmesi ve inşaatı yarım kalmış olan camii babasına tamamlatmış bulunması çok mümkündür.

Ankarada bu camiden başka bulunan başlıca nâthim camiler şunlardır: Hacıbayram, İncirli, Yeşilâhi, Ahılvân, Sultan Alâeddin, Kurşunlu, Arslanhan, Yenıcamı 1241 tarihinde bina edilmiştir. Kuttanliye mahallesindedir; Haseki Dabağhane, İfneci, Akşemseddin, Taceddin, Resulefendi, Sarıkadi, Hacımusa, Hatuniye, Hacı İlyas, Hacettepe, Mukaddem, Leblebici, Kızılbaş, İmaret, Abdülhadî, Leblebici, Eskicioğlu, İplikçiler (yanmıştır).

Bu camilerden başka Ankarada birçok mes-cidler vardır.

*معمر ايلك محضا نيازی جنت المأوی
هجرت فخر عالمين بيك ايكي يوز اون يديده
ايدوب بو جامی تعمیر و تزین ایلدوب احیا
اباعن جدنه رحمت ایچون حوض محمدن
میرا اوله نیرادن عذاب کورمیلر اصلا.*

Kitabede vezin çok bozuktur. Bunu her halde çok acemi bir adam yazmış olsa gerektir. Bu yazı esasen duvar üzerine siyah boya ile yazılmış alelâde bir yazıdır.

Cami kapısının sağındaki pencere üzerinde de şu yazılar vardır:

*Vücut-i pâki mihrî feyizdir Abdülhamid hanın
Ki asrında teceddüd buldu her eşya o hakunın*

*Umur-ı hayr ile ihya kılub şer ta bepa mülkin
Medarı iftiharı oldu cümle padişahanın
Ezencümle bu cami ki harabezâre dönmüştü
Tehattur etmemişti bunca yıldır kimse umranın*

Vezir-i binaziri Abidin Paşa edüb himmet

*Duasın aldı hakka bir nice ehli imanın
Kemali şevk ile ana yazdım işte tarihin
Bu ta'mirat bin üç yüz beş yılında oldu devranın
1305*

Pencerenin soulnda da şu beyitler vardır.

*Sehavet ehline cennet müyesser eyledi Allah
Mesabih hadisinde buyurmuştur Resulullah
Sene bin iki yüz on yedi tarihinde mâbedden
Bu cami taşrasın tezyin muradıdır rizaen lil-
lâh*

*(Sene 1217) Abdülcelil zade merhum sey-yid
elhac Hidayet
Gülistan ola kabri ruhunu şad eyliye Allah.
Sene 1305*

Mehmed Sabri

Bu kitabeler camiin tamir tarihlerini göstermektedirler. Manzum şekilde yazılan bu yazıların vezni bozuk olduğu gibi yazı bakımından bediî değerleri azdır. Yazıların Mehmed Sabri adında birisi tarafından yazıldığı kitabe altındaki imzadan anlaşılmaktadır. 1305 tarihinde yapılan tamirde Ankara valisi Abidin Paşa ile Abdülcelil zade elhac Hidayet'in himmetleri dokunmuştur. Fakat bu tamirin camiin dış kısmına münhasır kalmıştır.

Camiin içinde kadınlara mahsus bir mahfil vardır. Mihrab basit fakat zariftir. Caminin bazı yerlerinde çiçek tezyinatı vardır [5].

Caminin şark tarafında iki türbe vardır ki bunlardan birisi bizzat Cenabî Ahmed Paşa'nın türbesidir. Bu türbede üslûbuna nazaran Sinan'ın eseri olduğuna hiç şüphe yoktur. Türbe sekiz köşeli olub altı üstlü olmak üzere sekiz penceresi vardır. Pencerelemin üzeri sivri kemerlidir. Alt pencereler demir parmaklıklı üstleri ise beyaz renkte ve petek şeklinde tezyinatlıdır. Türbenin üzeri kurşun kubbelidir. Kapı üzerinde 1228 rakamı görülmektedir ki bunun türbenin tamir tarihini göstermiş olması tahmin edilebilir [6].

İkinci türbe ise üstü kiremitle örtülü adı bir oda biçiminde olub içinde tek bir mezar vardır. Kitabesine nazaran mezar on dört sene (Emir-i hac)lık vazifesini yapmış olan İsmail Paşazade Hacı Esad'a aittir. Mezar taşının kitabesi aynen aşağıya yazılmıştır [7].

*Cihanın devletine olma mağrur
Ana âkil olan olur mu mesrur
Nazar kul ayn-i ibretle bu dehre
Eder perverdesin hâkile mestur
Bu hac Es'ad İbni İsmail Paşa
Şehid-i seyf-i kahr-ı şah-ı mağfur
Olub on dört sene huccaca mîri hac
Hudaya sâ'yini sen eyle meşkûr
Şehadet şerbetin nuş eyledikte
Gören kabrin dedi nur ile mevfur
Dedim tarih tutub vech-i bükâyı
Naim-i cennet ile ola pür nur*

1171

Türbelerin yan tarafında ufak bir melevî mezarlığı vardır. Mezar taşlarının bir çoğu kırmızı Ankara taşından olub ancak bazıların üzerinde yazı vardır. Bu mezarlarda yatanların hemen hepsi mavlevî tarikatına mensubdurlar. Bunlar arasında Ankara melevî dergâhı postnişininden mesnevîhan Mehmed, Süleyman, Mustafa Nureddin dedezade ve Ayşe hanım vardır.

[5] Tamir edilmekte olan caminin sütun başlıklarının değiştirilmesine ve sonradan yapılmış olan lüzumsuz ilâvelerin kaldırılmasına geçen sene Evkaf tarafından uğraşılmakta idi.

[6] Türbe kapalı ve açtırmağa da imkân olmadığından içinin tetkikine fırsat bulunamamıştır.

[7] Bu türbede yatan Hacı Esad'ın tercüme haline ve babası İsmail paşanın hangi İsmail paşa olduğuna dair bir malûmata rastlanamamıştır.

Camiin garb tarafında bir çeşme vardır, üzerindeki 1329 tarihi çeşmenin tamir tarihini göstermektedir. Eski susuz Ankara'da bu çeşmenin hühim bir mevkii olduğunda şüphe yoktur. Üzerindeki kitabe şöyledir:

*Âb-ı feyzine can verir dilteşnesi
Sezadır namına denilse hamîyyet çeşmesi,
Sabıkan görenler şimdi söylesin Allah için
Nuş edene helâl olsun her katresi
Gelince hatıra teşneleb Nuri dedim tarih-i tam
İhsan-ı huda küşad oldu dile eğlencesi.*

1329

Salih

Cenabî Ahmed Paşa camii, bu suretle türbesi, çeşmesi, hamamı ve vaktiyle mevlevihane olan binasıyla bir kül teşkil etmektedir.

Camiin vakfiyesi bulunub neşredilecek olursa cami hakkında daha etraflı malûmata sahib olacağız

Cenabî Ahmed Paşa vakfiyesi hakkında İstanbul Vakıflar Başmüdürlüğünün aşağıdaki tahriratını aynen neşretmeği faydalı bulmaktayız.

4.2.1936 gün ve 177252/289 sayılı yazıya karşılıktır. Varidat ve tahsilât Md.

Ankarada Hayalî Ahmed Paşa camii şerifi vakfı kütüklerde yazılı olub vakfiyesi kaydına dair bir malûmata tesadüf edilememiştir.

Mazbut vakıflardan İstanbul ve İpsala'da vaki şehid Mehmed Paşa kethudası Husrev kethudanın imareti ve hayratı sairesi vakfının Muharrem 981 tarihli mahfuz ve uzun vakfiyesinde (İstanbul'da mevlâna Husrev mahallesinde bir dar-ı kurra' bina ettiler ki bir dershane ve iki bab hücreyi ve bir kenifi ve bir muhavvıtayı müstemildir. Hududu iki taraftan tarıkî âm ve bir taraftan mevlâna Husrev mescidiyle yine tarıkî âm ve bir taraftan nalband Alî Bey demekle maruf kimsenin vakıf odalarına müntehîdir ve bu Kırkkınise kazasında Aleyfendiler kariyesinde kasr-ı naim gibi bir ziba-i darü'ttalim bina edüb talim-i Kur'an-ı âzîm eden etfali mü'minin ve evlâdı muvahhidin muallimlerini vakfettiler) diye yazılmış ve İpsala'da han, imaret ve çeşme ve İstanbul'da Emin Sinan mahallesinde kendü sarayı nezdinde üç Lüleli çeşme ve Malkara'da çifte hamam ve mahal-i sairede müsakkafat ve müstağillât vakfeylediği görülmüş ve 990 tarihli vakfiyesi dahi bunu müeyyid bulunmuştur. Ve 10 Şavval 1155 tarihli keza kütükte yazılı îlâmda vakfı mezkûrun Tartarpazarcıkta müsakkafatından bahsedildiği maruzdur.

13/11/1936

İstanbul Vakıflar Başmüdürlüğü
Hüsameddin

ve yastığa dayandığı görülmediğini ve bunun kemali edeb ve terbiyesine delâlet ettiğini lisanı sitayişle yazmaktadır [11].

Âli, Ayrıca Cenabî Ahmed Paşanın, aslen Gürcü olduğunu ve sırasıyla kat'ı meratib ettikten sonra öldüğünü ve Ankara'da yaptırmış olduğu caminin yanına defnedildiğini yazmakta ve yalnız bir tek kusurunun şarab içmeğe mübtelâ olmaktan ibaret bulunduğunu fakat bundan ferağat ettiği takdirde helâkinin etibaca muhakkak sayıldığını ve mahlasının Cenabî olduğunu yazmakta, eş'ar söylediğini ve ziyade edib bulunduğunu da ilâve etmektedir [12].

Evliya Çelebi, seyahatnamesinde Cenabî Ahmed Paşayı (Cenabî Ahmed Paşa) diye yazmakta ve hakkında ancak (haremden hasıl olub yirmi yıl Anadolu'da hâkim iken Engürî'de bir hamam ve bir mevlevîhane bina ettirmiştir.) diye malûmat vermektedir [13].

Peçevî de Cenabî Ahmed Paşadan şöyle bahseder:

Cenabî Ahmed Paşa, haremi muhteremden çıkmış ve yoliyle Anadolu eyaletine vâsıl olmuş ve yirmi yıl ol diyarda adl ile hükümet etmiş bir edib ve kâmil adam idi. Gâhi şiir demek vâki olurdu. Ancak şürb-i müdama mübtelâ idi. Ve aybi fahişi ol idi. Naklolunur ki müddeti ömründe murabba' oturmak vâki olmamış ve zamanı handede dandanı görülmemiştir [14].

Kınalızade Hasan Çelebi de kendisinden bahsederken çanşnigirbaşı, mirahur ve Anadolu Beylerbeğisi olduğunu, eş'arının letafetten ve güftarının melâhattan hali olmadığını ve şiirlerinin kâsebazlar ve canbazlar arasında taammüm etmiş olduğunu ve 969 senesi Ramazanında (1561 M.) vefat ettiğini yazar [15].

Hammer ise Âli'nin verdiği malûmat hilâfına olarak Cenabî Ahmed Paşanın Bosna'da doğmuş olduğunu kaydetmektedir [16].

[11] Âli, Künhülâhbar, Üniversite kütüphanesi, Yıldız kısmı, Yazma nusha, No. 2292.

[12] Aynı eser - Kanunî şüara faslı, cild 4, varak 364.

[13] Evliya Çelebi seyahatnamesi, Cild I, Sa. 169, İstanbul, 1314.

[14] Peçevî tarihi matbu Cild, I, Sa. 37, İstanbul 1273.

[15] Hasan Çelebi teskiresi, Yazma bir nusha.

[16] Hammer tarihi, Ata Bey tercemesi, Cild 6, Sa. 286.

Tayyazade Ahmed Ata Bey merhum ise kendisini çanşnigirbaşı, Anadolu Beylerbeyisi (Kilârî Cenabî) Paşa diye tavsif etmekte ve kuvvetli bir şair olduğunu da ilâve etmektedir [17].

Mehmed Süreyya Bey ise teskire ve tarihlerin verdiği malûmatı tekrardan sonra âdil, edib, kâmil ve şair olduğunu yazmaktadır [18].

Şair Nedim, Münecçimbaşı Şeyh Ahmed Dede Efendi'den tercüme ettiği *Sahâfül-ahbar* adlı eserde (cild. 3, sa. 510) de Cenabî Ahmed Paşayı (Cenabîzade Ahmed paşa) şeklinde yazmaktadır.

Bütün bu izahattan çıkaracağımız netice Cenabî Ahmed Paşanın muvaffak olmuş bir idareci ve gayet ciddî bir insan ve bir devlet adamı olması keyfiyetidir.

Cenabî Ahmed Paşa, Kanunî Sultan Süleyman'ın şehzadeleri arasındaki mücadelelere de karışmış Selim ile Beyazıd arasında vuku bulan muharebelerde mühim roller oynamıştır. Bu meseleyi kısaca aydınlatmayı faydalı bulmaktayız.

Sultan Süleyman'ın saltanatı sonlarına doğru Sultan Selim ile Sultan Beyazıd'dan başka şehzadeleri kalmamıştı. Sultan Selim sefih ve ayş-u-iştere mübtelâ olduğundan herkes ve bilhassa sadrazam Rüstem Paşa saltanatın Beyazıd'a intikal etmesine taraftar idi.

965 senesi Zilkade ayının beşinci günü (Milâdî 1557) Sultan Süleyman, Selimi, Manisa'dan Konya, Beyazıd da Kütahyadan Amasya valiliklerine naklettirdi. Selim babasının emrine itaat ederek kalkıp Konya'ya gitti. Fakat Beyazıd evvelâ Amasya'ya gitmek istemedi. Üçüncü vezir Mehmed Paşanın Selim, dördüncü vezir Pertev Paşanın da Beyazıd'ın yanına bazı nasihatları havi hattı hümayunlarla gidişi tesirini gösterdi ve bunun üzerine Beyazıd babasının emrine itaat ederek Amasya'ya hareket eyledi. Ankara'ya geldiği zaman Cenabî Ahmed Paşa kendisini fevkalâde tazim ve tekrim ile istikbal etti ve Çorum'a kadar kendisile birlikte gitti. Çorum'da da Rum Beylerbeyi Ali Paşa aynı şekilde kendisini karşıladı [19]. Beyazıd Amasya'ya

[17] Tarih-i Enderun, 'Tayyazade Ahmed Ata Bey, Cild 4, Sa. 122.

[18] Sicilli Osmanî, Cild I, Sa. 199.

[19] Sultan Selim ile Beyazıd arasında muhare-

geldikten sonra Padişah, Beyazıd'ın büyük oğlu Orhan'a Çorum, diğer oğlu Murad'a Canik sancağını tevcih etti. Fakat Beyazıd bir türlü kardeşi Selimin kendisine tercih edilmesini hazmedemiyordu ve ona pek ağır mektuplar yazıyordu. Ali'ye göre şehzadelerin arasındaki kanlı çarpışmalara asıl müsebbib Lala Mustafa Paşadır. Çünkü mumaileyh Lala Mustafa Paşanın divan kâtibi ve Şark seferleri serdarlığında teskirecisi ve mahremi esrarı idi. Filhakika evvelâ Beyazıd'ın hizmetinde bulunmuş olan Lala Mustafa Paşa sadrazam Rüstem paşanın kendisine olan infialinden ürkmüş ve bir türlü kendisini ona affettirememişti. Lala Mustafa Paşa kurtuluş çaresini ancak şehzadeler arasında nifak ve fesad sokmakta bulmuş ve bir yolunu bularak Beyazıd'ın yanından ayrılarak Sultan Selime intisab etmiş ve Beyazıd'ın felâketine sebep olmuştur.

22 Şaban 966/1558 M. tarihinde iki şehzade arasında vukua gelen muharebede Sultan Selim tarafından Lala Mustafa Paşanın idaresi altında toplanmış olan ordu arasında Karaman Beylerbeyi Solak Ferhad Paşa, Maraş Beylerbeyi Lala Ali Paşa, Adana valisi Ramazanzade Piri Paşalarla birlikte Anadolu Beylerbeyi Cenabî Ahmed Paşa'da (yani ölümünden bir ay kadar evvel) bulunmuştur. Konya ovasında kırk altı saat devam eden kanlı bir cenkten sonra Beyazıd'ın ordusu mağlûb olmuş kendisi de bir hayli maceradan sonra selâmeti İran'a iltica etmekte bulunmuştur.

Cenabî Ahmed Paşanın şairliği:

Paşa değerli ve kuvvetli divan şairlerindedir. Gazelleri buna canlı bir şahiddir. Kendisi bazan *Harfî* mahlesiyle de şiirler söylemiştir. Üniversite kütüphanesinde bulunan (Divan yahut gazeliyat Cenabî Paşa) adlı mecmua kendisinin hassas ve değerli bir şair olduğuna delâlet etmektedir [20].

beleri bütün Osmanlı tarihleri bahsederler. Fakat bunun için mufassal ve müstakil eser yazan Âlî'dir ki Nadirülmuharib adlı eser Kanunî sultan Süleyman'ın şehzadeleri vakasının tarihidir.

Hammer (Ata bey tercümesi), cild 6, s. 80, de bu vakayı hakkında malûmat verir. Kanunî zamanında İstanbulda elçilik etmiş olan *Busbecq* (Türk mektupları) adlı eserinde de bizzat Amasya'da Beyazıd'ın karargâhındaki müşahedelerinden uzun uzadıya bahseder. (Bakınız, Türk mektupları, Hüseyin Cahid Yalçın tercümesi) s. 78, 102, 113, 115, 118, 186, 193, 215.

[20] Divan yahut gazeliyatı Cenabî paşa, Üniversite edebiyat kütüphanesi, No. 2099. Varak adedi 61. (138×215) Satır 17. Yazma, İnce ve güzel talik

Paşanın Farisîde de nazmı eş'ara muktedir olduğunu divanındaki farisî beyit ve gazellerinden anlıyoruz. Cenabî Ahmed Paşaya aid olan bu divanda tam beş yüz on beş gazel mevcuttur. Paşanın divanında her harfin hitamında bir kaç gazellik gazeliyat yazılmış bir el mecmuası olduğu veya böyle bir mecmuadan aynen istinsah edildiği tahmin edilebilir. Çünkü beş yüz gazel söyleyebilen bir şair elbette kaside, tarih, münacat, na't ve saire de söylemiş olması tabiidir.

Paşanın:

*Olsa peyda dud-i âhım gözlerim giryan olur
Ebr-i zulmet zâhîr olsa lâcerem bâran olur.*

Matla'lı gazeli pek meşhur olup hemen hemen kendisinden bahseden bütün tezkire ve kitaplar da vardır [21]. Kendi divanında gördüğümüz bu gazelin tamamını aynen yazalım.

*Oasa peyda dud-i âhım gözlerim giryan olur
Ebr-i zulmet olsa zâhîr lâcerem bâran olur
Düşmen-i nefs-ü havanın kesti bir bir bâşını
Arsa-i uzlette şol kim tigeş uryan olur
Câh şarab-ı la'lin üçb mest olur cân-u gönül
Câh-ı hâlin habbesini ekledüb hayran olur
Şivei reftarda tubaya eğmez bâşını
Kamet-i balâsı yârin gör ne âlişan olur
Seyli eşkimden CENABÎ cisminin ma'muresi*

Kalb-i âşık gibi bir gün yıkılıb virân olur.

Varak: 11

Teskire sahibi Kınalızade Hasan Çelebi bunu şöyle tanzir eylemiştir.

*Eylesen azm-i sefer canâ gözüm giryan olur
Padişehler bir yana azmeylese bâran olur [22]*

Cenabî Paşanın başka bir gazeli

*Biz ki derya olmuşuz işbu kenarı neyleriz
Baştan aştı mevcimiz ya rüzgârı neyleriz
Sakin-i künc-i belâyız anlasın mihnet bizi
Derde mütaad olmuşuz biz gamküsarı neyleriz*

ve nesih hatlarla yazılı ve koyu kırmızı kabartma kâğıtla mücelleddir. Divanın baş tarafında gördüğümüz (Mehmed Emin mir-i enderun-i humayun-ı hazine (محمد امین میر اندرون هایون خزینه)) tâbirinden bir aralık kitabın bu zata intikal ettiğini anlamaktayız.

Cenabî Ahmed paşanın gazeliyatından bahseden kitab hakkındaki malûmatı Üniversite kütüphanesi emekli memurlarından muhterem ve Fazıl Sabri'nin kıymetli yazma eserler için tanzim etmiş olduğu ve halen Üniversite kütüphanesinde bulunan katalogdan aldım. Kendilerine ve oğlu Üniversite kütüphanesi memurlarından Nureddine teşekkürü bir vazife bilirim.

Yine İstanbul'da Emiri kütüphanesinin manzum eserler kısmında No. 83 de kayıtlı ve çift sununlu 77 varaktan ibaret (Divan-ı Cenabî paşa

Gülsitan-ı sinede bir gül-dürür her dağ-ı gam
Seyr-i bağ-ı mihnet ettik lâlezarı neyleriz
Kaht-ı bantin aktımın nar-ı gama yakı betâ
Yok mecal-ü sabr-ü takat ihtiyarı neyleriz
Bir dirah-i meyvedar idik hazan urdu bızı
Ey CENABÎ kendüye biz berg-ü-bârı ney-
leriz.

Varak: 17

Fuzulîyi tanziren söylediği bir başka ga-
zeli:

Aşıkuz dervaze-i şehri melâmet bekleriz
Zahid âsa sanma kim kûy-i selâmet bekleriz
Bisutun-ı (*) aşka çâlındı tabli sinemiz
Biz dahi Ferhâdveş derbend-i mihnet bekleriz
Hun-i dil nuşetmeğe peymanesinden dağın
Meclisi uşşakda erbabi sohbet bekleriz
Hacei aşkuz bugün bazar-ı mihrî yârda
Nakdi canı almağa kâlay-ı vuslat bekleriz
Zulmet-i şebşây-i zülfunda kaldı gönlümüz
Rü'yet-i didar subh-i saadet bekleriz
Ey CENABÎ, dergehinde şah-ı gerdün rif'-
atin

Afitab-ı âlem-ârâ gibi şöhet bekleriz.

Varak: 19

CENABÎ Ahmed Paşadan başka par-
çalar:

Geldi gül devri getür bâdeyi işret demidir
Sakıya hoş görelim bu demi fırsat demidir

Mazharı kudret deyu icad-ı âlem eyledin
Hikmetin isbatıdır dünya-vu-ukbadan garaz

(دیوان جنابی پاشا) adlı bir divan daha bardır. Tâlik yazıyla yazılmış bu divan 1283 senesi 28 rebülâh-
rinde Esseyid Ahmed Mahfi عبا وچاار الحفی مصطفی السید احمد مخنی ابن السید محمد اسعد
tarafından istinsah edilmiştir.

Divanın iç kabında (suara-yi-devr-i Süleyman hazretlerinin çağnigiri Cenabi pa-
şadır, dokuz yüz altmış dokuz tarihinde fevt ol-
muştur) ibaresi vardır. Buradaki gazellerden ba-
zılarında Cenabi جنابی bazılarında da Harfi حرفی
adlarına rastlanmaktadır. Bu divandan şu
beyti örnek olarak alıyoruz :

دلا بر ماه بدره کوکل ویردی بو حرفی کیم
جالینه قول ایتشدر فلکده مهر رخشای

Dilâ bir mah-ı bedre gönül verdi bu Harfi kim
Cemaline kul etmiştir Felekte mihr-i rehşanı

[21] Kamus-ul-âlam, Cild, 3 S. 1838. Cenabi Paşa maddesi.

Aşık Çelebi teskeresi, Veliyeddin Efendi kütüb-
hanesi, No. 2658, Varak 90.

[22] Hasan Çelebi tezkeresi, Köprülü kütübha-
nesi, Asım Bey kısmı No. 386, Varak 104.

[*] Bisutun : Ferhadın Şirin'in aşkına deldiği
dağ (vehi tesmiye, dağın direksiz yâni ağaçsız ol-
masıdır.)

Sânadır aşk-u muhabbet her dilâradan garaz.
Cilevegâh-ı hüsnün ettin dilrubalar talâtın
Ser vermek olur sır beyan etmek olmaz

Bin naz-u şive eylese her demde kıl sükün
Gördün zamane uymadı sen uy zamaneye
Gâh zillet-ü nedamet, gâh izz-ü itibar
Gördün zamane uymadı sen uy zamaneye

Her harabın Padişahım eyledin tâmirini
Hatırmıdan gayri dehrin kûsei viranı yok
Vaslın idrâk eyeldim ömrüm gibi der muh-
tasar
Firkatin tûl-i emeldir haddi yok payanı yok.

Görmedi şâdi yüzün âlem içre Harfi ya
Lâle-i deşt-i belâdur çeşmi hun balâya bak

Bir gazel didim CENABÎ şevkile ol maha
kim
Minnetim var gögedek tab'-ı sühan perdazıma

Ehli aşka Harfi ya çünkim nasib imiş
belâ

Aşıka farzoldu kim rüsvay-ı âm-u hâs ola.

Şeh Süleymanım sağ olsun ey Cenabî
dünyede
Lûtfin eksik eylemez ben mûr-ı pamal üstüne

Cenabî Ahmed Paşa, Ankara'da valilik etmiş olan devlet adamları içinde eser-
leriyle yaşıyacak olan şahsiyetlerdendir. Namı-
na izafetle yâd edilen cami adını her zaman
rahmetle zikretmemize vesile olacaktır. Onun-
cu asırda devlet adamlarının sık sık nekbete,
felâkete uğradığı bir devirde kendisinin yir-
mi yıl o zaman da mühim bir merkez olan
Ankara'da Beylerbeğilik vazifesini adâlet ve
istikametle yapması ve mevkiini muhafaza et-
mesi herhalde dikkate şayan bir meseledir.

Paşanın evlâdlarından kimsenin bulunub
bulunmadığı hakkımda hiçbir yerde ufak bir
malûmata tesadüf edemedik. Belki türbesinde
- şayed varsa - kendisinden başkasına aid me-
zarlar varsa ailesi hakkında da malûmata sa-
hib olabiliriz. Muhakkak olan nokta şurasıdır
ki Cenabî Ahmed Paşa merkezin ve Kanunî'nin
şahsan itimad ve teveccühünü kazanmış
bir şahsiyet olmak itibarıyla Ankara'da çok
iyi günler geçirmiş ve Ankara'nın imar ve in-
kişafına hizmet eylemiştir.

Ankara'da Cenabî Ahmed Paşa Cami ve Türbesi

Y. Mimar A. SAIM ÜLGEN

Ankaranın en büyük ve güzel bir Türk âbidesidir. Tezkeret-ül-Ebniyede yazılı oluşuna nazaran Mimar Sinan'ın eseridir. Türk mimarisinin klâsik devri binalarından maduttur. İstanbulda, Bursa, Edirne ve sair mühim şehirlerde gördüklerimiz kadar nev'i şahsına münhasır ve nefis âbidelerimizden sayılamaz. Bu eserin Türk mimarî tarihi bakımından yapılacak bir tasnifte I inci sınıf binalar arasında mevki ihraz edebilecek güzel tarafları vardır. Fakat bunlar bir fevkalâdelik ifade etmiyorlar. Hattâ binayı teferrüatle tavsif ettiğimiz zaman göreceğimiz veçhile bazı zayıf noktaları da vardır. Bundan dolayı binanın bizzat Mimar Sinan tarafından yapılmadığı belki direktifi üzerine talebelerinden biri tarafından inşa edildiği tahmin olunabilir.

Halihazırda etrafını kuşatan ihata duvarı bulunmayan *Cenabî Ahmed Paşa Camii*, yakın zamanda mahalle arasında açılmış bir meydancığın ortasındadır. Sol tarafta türbesi vardır. Evvelce dergâh iken bugün depo olarak istimal edilen tekke binasının karakteristik bir noktası olmadığı da; ilk nazarda belli oluyor.

Cami dahilen 13 m. 90 santim dâimda murabba plânlı, orta boy bir eserdir. Önünde üç açıklıklı bir son cemaat mahalli vardır ki üstü kubbelerle örtülmüştür. Camiin üstünde büyük bir kubbe vardır. Sağ tarafında harice doğru çıkıntılı bir kaide üzerine minare oturtulmuştur. Camiin önündeki meydancıktan son cemaat mahalline ve o cepheye bir göz atıldığı anda insana çok munis bir çehre ile gülümseyen âbideye dikkatli bakarsak son cemaat mahalli kubbesi ve büyük kubbe mihrerleri birbirlerinin üstüne intibak ettiği halde cümle kapısının bu hattın üzerinde bulunmadığı; yani kapının biraz sağa doğru kaçık inşa edildiği görülür. Mütenazır hissi veren monümantal bir yapıda bu aks kaçıklığı bir

maksada mebni yapılmış ise mazur görülebilir. Aksi takdirde inşaî bir kusur olacağı bedihidir. Bu fark yüzünden kapının iki tarafındaki mesafeler müsavi olmadığı gibi son cemaat revakının bir kemeri pencere üstündeki sağır kemer alımlığını katetmekte ve tak kapının taç kısmı çarpık ve kesik görünmektedir. Bunlar ise güzellik bakımından birer hatadır; fakat mimar tek minare inşasında zuhur eden müvazenesizliği örtmek için ilk bakışta görülemeyecek bu gibi kusurları nazarı itibara almamış olabilir. Diğer âbidelerinde hattâ üçüncü sınıf basit çatılı binalarında da bu gibi aksaklıkları bertaraf edecek çareleri bulunmuş olan Sinan'ın bu caminin inşasında Ankara gelmediği akla yakın görünüyor. Cenabî Ahmed Paşa caminin son cemaat mahalli revak kemerleri de klâsik eb'addan ayrımlıdır. Nisbeten zayıf bünyeli olan kemer çizimleri ve eski sütun başlıkları da nazarı ölçülere pek uygun görünmüyorlar. Bu başlıklar son yıllarda yapılan tamirde değiştirilmiştir.

Cümle kapısını çerçeveleyen hendesi tezyinat tersim bakımından güzel ve hatasızdır. Camiin dahilinden buraya ikişerden dört pencere açılmıştır. Kapının iki tarafında her yerde görülen normda iki höcre vardır. Kapı kemeri, kitabe, istalâktitlerin eb'at, nisbet ve çizilişleri de normaldir. Revakın ortasındaki kubbe diğer iki cemaat mahalline nazaran daha yüksek ise de bu fark yalnız mainî bir kasnağa oturtulmasından neşet etmiştir. Bu kasnak, murabba bir kaideden daireye geçmek hususunda Türkler tarafından muvaffakiyetle tatbik edilen bir inşaat sistemidir.

Camiin diğer üç cephesine de dörder pencere açılmıştır. Bu pencerelerin aralıkları her üç duvarda da başka başkadır; fakat bu fark ne hariçten ne de dahilden belli olmaz. Çünkü binanın dahili eb'adı fazla geniş ol-

madığından her üç cepheyi birden görebilmek imkânı yoktur. Hariçten ise yine her üç cephenin aynı zamanda görülmesi mümkün olmadığına göre fazla tetkik ve mukayeseye ve her şeyden evvel dikkate ihtiyaç gösteren bu hal pek rasyonel ve geniş bir görüşün ifadesidir. Şöyle ki: Kapıdan cami harimine girildiği zaman sağ taraftaki müezzin mahfili tam rüyete mâni olduğundan pencerelerin aralıkları yakınlştırılmıştır. Bu ittirazsızlığa minare kaidesinin hariçte bir çıkıntı teşkil etmesi ve binaya muttasıl bulunduğu kısmın sağır inşa edilmesi sebep olmuştur. Halbuki mukabilindeki cephede minare çıkıntısına muadil hiç bir fazlalık bulunmadığından hariç ve dahilden mütenazır ve muntazam mesafelere taksim edilen pencereler arasında daha geniz mesafeler zuhur ettiğinden ortaya bir dolap ilâve edilmiş, bu taksimat mihrap duvarı aks aralıklarına uydurulmuştur. Bu caminin eb'adına nazaran duvarları fazla kalın görülüyorsa da kubbeyi tutan trompların ve kemerlerin hizasında bu kalınlık azaltılmıştır. Büyük kubbenin istinat ettiği kasnak, dört kemer köşe boşluklarını örten dilimli tromplara ve bunların arasında zuhur eden sekiz adet talî alikaya oturmaktadır. Kubbe kasnağında 16 pencere vardır. Kubbenin canibî itmelerine mukabil ufak dayama kemerleri inşa edilmiştir.

Minare merdiveninin kapısı dahile, müezzin mahfili altındaki maksureye açılmıştır. Müezzin mahfilinde, minareninkine muttasıl diğer bir merdivenle çkılır.

Minare nazik ve mevzundur. Şerefenin alt kısmı istalâktisizdir. Gerek kaidede, gerek gövdede mulür ve tezyinat yoksa da kürsü üzerinde bir kitabe taksimatı yapılmıştır.

Cami dahilinde mevcut menber, mihrab ve müezzin mahfili mermerden işlenmiş güzel mimarî parçalardandır.

Cami harimindeki tezyinat restorasyon esnasında yapılmıştır, fakat fazla mübalâğalıdır.

Gerek cami, gerek türbe, kesme Ankara taşından çok dikkatli bir işçilikle inşa edilmişlerdir.

Cenabî Ahmed Paşa türbesi: Sekiz dır'lı bir binadır. Kubbe kasnaksız olarak doğrudan doğruya duvarlar üstüne bindirilmiş olup tamamen sağırdır. Bundan dolayı türbe dahilinde duvarlardan kubbeye geçilirken hafif meyilli alikacıklar vücade gelmiştir. Türbe kütle itibarile fazla alımlı değilse nisbetleri yerindedir. mihrab duvarı sağır olmak üzere 6 cepheye pencere ve birine de kapı açılmış olan duvarların yukarı kısımlarında kemerli tepe pencereleri vardır.